

ЩОДО ІНДУСТРІАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ ТА ЗМІЦНЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

З початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну промисловість зазнає нищівних втрат та руйнувань активів, виробничо-збутових, логістичних ланцюгів. Згідно зі звітом щодо оновленої спільної оцінки збитків і потреб, які виникли внаслідок широкомасштабного вторгнення РФ (Rapid Damage and Needs Assessment, RDNA3), підготовленим урядом України разом з Групою Світового банку, Європейською Комісією та ООН [1], прямі збитки у промисловості досягли 13 млрд дол. США (8,6 % від загальної суми збитків, завданих економіці, які оцінено у 152 млрд дол. США); найбільші збитки зафіксовано в Донецькій, Харківській та Київській областях.

Одним із вкрай негативних наслідків повномасштабної війни РФ на території України стала масштабна деіндустріалізація – у 2022 р. частка переробної промисловості у ВВП України становила 7,6 %, тоді як у 2021 р. вона була на рівні 10,3 %, у 2020 р. – 10,1 % (рис. 1).

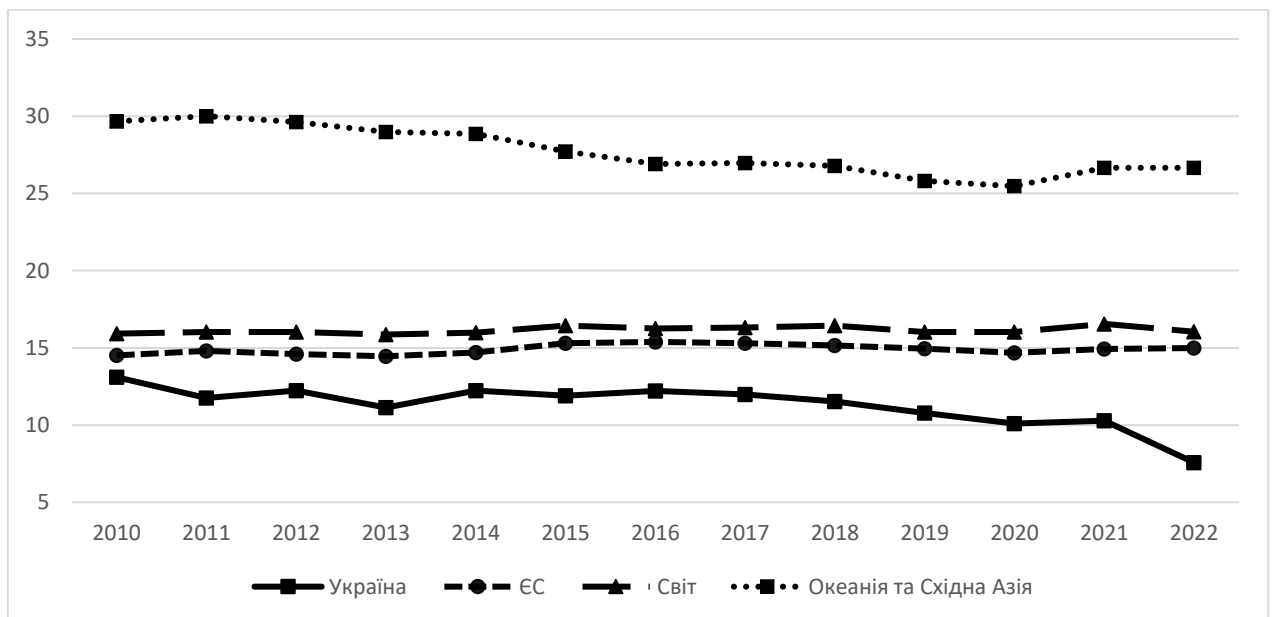

Рис. 1. Динаміка часток переробної промисловості у ВВП, %*

*Складено за даними [2].

За 2010–2022 рр. частка переробної промисловості у ВВП в Україні скоротилася на 5,5 в. п., що не відповідає світовій тенденції, – цей показник у світі загалом був стабільним і становив у середньому 15–16 % (у країнах ЄС – 15 %).

Світовим лідером за часткою переробної промисловості у ВВП у 2022 р. є Ірландія (38 %), яка, починаючи з 60-х рр. ХХ ст., взяла курс на розвиток економіки, що ґрунтується на високих технологіях, цифровізації, підтримці освіти і науки. Важливу роль відіграло створене Агентство промислового розвитку, яке сприяло іноземним інвестиціям, субсидіям

для багатьох фірм, підготовці кваліфікованих кадрів і видачі грантів на проведення досліджень і розробок [3].

У найближчих сусідів України – колишніх соціалістичних країнах – у 2022 р. цей показник коливався на рівні 17–21 % (у Чехії – 21 %, Словаччині – 20,3 %, Польщі – 17,5 %, Угорщині – 17,2 %). У країнах Балтії – Литві, Латвії, Естонії – він становив 16,3 %, 13 % і 12,8 % відповідно.

Частка переробної промисловості у ВВП є значно вищою в країнах Південно-Східної Азії і Тихоокеанського регіону, що засвідчує перехоплення ними промислового лідерства у європейських країн, США і Канади. У 2022 р. частка переробної промисловості у ВВП у Китаї була 27,7 %, Таїланді – 27 %, Кореї – 25,6 %, В'єтнамі – 24,8 %, Малайзії – 23,4 %, Сінгапурі – 20,5 %, Японії – 19,2 %, Індонезії – 18,3 %.

У рейтингу індустріальної конкурентоспроможності (Competitive Industrial Performance Index – СІР), який щороку складає ЮНІДО, Україна у 2021 р. посіла 69 сходинку (серед 153 країн), лідерами цього рейтингу є Німеччина, Китай, Ірландія, Корея, США (рис. 2).

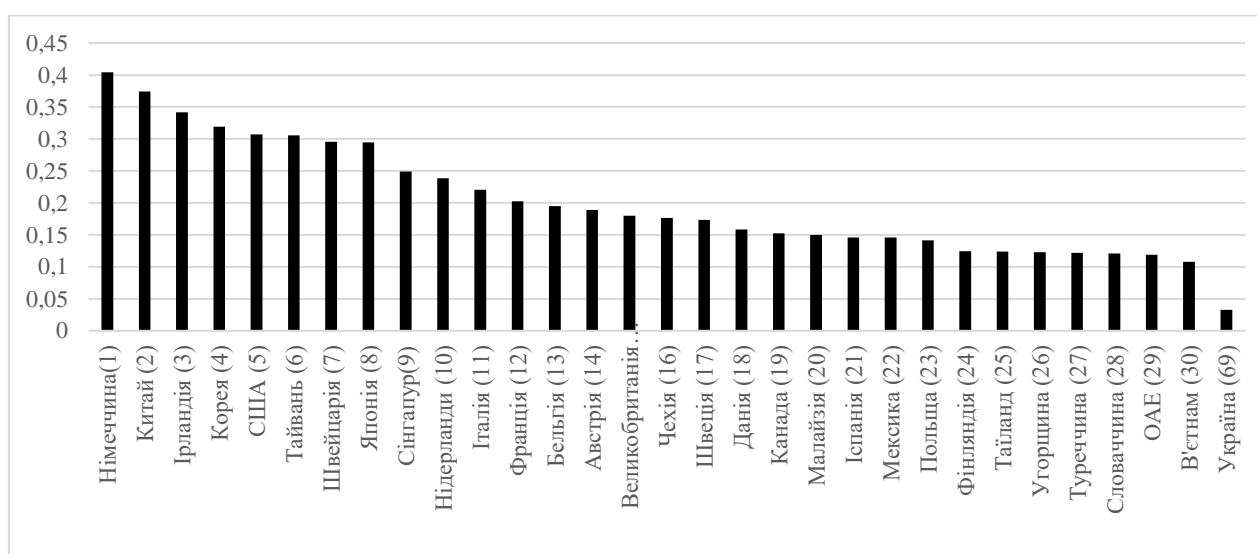

Рис. 2. Місця окремих країн світу у рейтингу індустріальної конкурентоспроможності СІР, 2021 р. *

* Складено за даними [4].

Індекс індустріальної конкурентоспроможності розглядає виробничий потенціал країни, інтенсивність індустріалізації та їхній вплив на світовий ринок як основні компоненти промислової ефективності. Показники СІР входять до Цілей сталого розвитку – Цілі 9 «Створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям».

У країнах-лідерах рейтингу індустріальної конкурентоспроможності у 2021 р. створювалося понад половину (56,5 %) доданої вартості переробної промисловості (табл.). Внесок України до світової доданої вартості переробної промисловості становив 0,08 %, а за такими показниками як додана вартість переробної промисловості і експорт переробної промисловості на душу населення (265 дол. США і 1075 дол. США відповідно) вона значно відстає не тільки від світових лідерів індустріального розвитку, а й від колишніх соціалістичних країн Центральної та Східної Європи, а також країн Балтії.

**Окремі показники індустріальної конкурентоспроможності
у деяких країнах світу***

Країни / Показники		Внесок країни до світової доданої вартості переробної промисловості, %	Додана вартість переробної промисловості на душу населення, дол. США	Експорт переробної промисловості на душу населення, дол. США	Додана вартість середньо- і високотехнологічних секторів у загальній доданій вартості переробної промисловості, %	Частка середньо- і високотехнологічних секторів у загальному експорті переробної промисловості, %
Країни-лідери СІР	Німеччина	4,9	8483	17591	60,6	72,2
	Китай	30,9	3145	2262	41,5	61,9
	Ірландія	1,2	35365	37455	54,4	61,6
	Корея	3,2	8819	11992	63,6	75,9
	США	16,3	7020	3118	44,1	62,3
Колишні соціалістичні країни ЦСЄ	Чехія	0,3	4824	20431	51,3	70,1
	Словаччина	0,1	3528	18229	49,8	71,6
	Польща	0,7	2530	7335	32,9	53,4
	Угорщина	0,2	2830	13192	54,6	76,1
Країни Балтії	Литва	0,07	3393	12813	32,5	45,6
	Латвія	0,03	2030	8262	25,2	40,9
	Естонія	0,03	2764	14477	29,5	46,9
Україна		0,08	265	1075	28,3	32,2

*Складено за даними: [4].

Додана вартість середньо- і високотехнологічних секторів у загальній доданій вартості переробної промисловості в Україні у 2021 р. становила 28,3 %, що значно менше, ніж в аналізованих країнах, за винятком Польщі й країн Балтії, де значення цього показника були приблизно співставними з українським. Але при цьому балтійські країни і Польща демонструють вищі показники часток середньо- і високотехнологічних секторів у загальному експорті переробної промисловості (понад 40 %, у Польщі – 53,4 %), на відміну від України, де значення цього показника становило 32,2 %.

Повномасштабна війна РФ проти України призвела до поглиблення технологічного відставання української економіки. Зокрема, у 2023 р. понад третину товарного експорту (36,1 %) становила продукція сільського господарства (експорт груп 01-14 за УКТЗЕД), тоді як у довоєнному 2021 р. її частка була 24,8 %. Функціонування промисловості в умовах війни спровокувало зміни в її галузевій структурі. Пошкодження, руйнування та знищення вагомих обсягів активів базових галузей – металургійної, хімічної, машинобудівної промисловості – призвели до значного скорочення їхніх часток у структурі промисловості порівняно з довоєнним 2021 р. (за винятком машинобудування завдяки нарощуванню випуску продукції для ЗСУ, а також виробничих машин та обладнання). У 2023 р. частка металургійної галузі у структурі переробної промисловості становила 17 % (у 2021 р. – 29,1 %), хімічної і пов'язаних з нею галузей – 8,9 % (у 2021 р. – 10,2 %). Частка машинобудування зросла за цей період з 9,3 % до 12,3 %.

Натомість збільшується питома вага менш технологічних виробництв – харчової, легкої, деревообробної галузей у структурі промисловості. Так, у 2023 р. частка харчової

промисловості становила 39,9 % у структурі переробної галузі (у 2021 р. – 30,9 %), легкої – 2,2 % (у 2021 р. – 1,3 %), деревообробної – 3,1 % (у 2021 р. – 2,5 %).

Така ситуація зумовлена як об'єктивними зовнішніми чинниками, пов'язаними з веденням бойових дій, що гальмує технологічні зрушення, так і цілою низкою внутрішніх системних проблем. До них належать, зокрема: недостатність інвестицій для модернізації промисловості, їх незадовільна структура у розрізі технологічності; низькі обсяги витрат на дослідження і розробки; занепад кадрового потенціалу розвитку промисловості на інноваційних і технологічних засадах; низький ступінь співробітництва підприємств у ланцюгах доданої вартості, недостатність замкнених циклів виробництва продукції вищих технологічних укладів.

Зміцнення технологічного потенціалу промисловості України дозволить пришвидшити економічне відновлення на засадах структурної перебудови економіки з пріоритетним розвитком середньо- і високотехнологічних виробництв. Для цього необхідно: забезпечити державну підтримку трансферу технологій, що надасть підприємствам доступ до новітніх розробок і скоротить їхні витрати на одержання результату; здійснювати публічні закупівлі товарів, робіт і послуг з урахуванням рівня їх технологічності; запровадити науково-технологічну експертизу інвестиційних проєктів на предмет наявності у таких проєктах сучасних техніко-технологічних рішень; розглянути можливість внесення змін до Податкового кодексу України стосовно запровадження податкових пільг для підприємств промисловості, які інвестують кошти в основний капітал, а також стимулювання НДДКР; привести у відповідність до потреб роботодавців систему підготовки технічних та наукових працівників у галузях промисловості; пришвидшити розвиток кластерів у промисловості, у т. ч. інноваційних.

Список використаних джерел:

1. Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3), February 2022 – December 2023. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099021324115085807/pdf/P1801741bea12c012189ca16d95d8c2556a.pdf>
2. Manufacturing, value added (% of GDP). URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.MANF.ZS>
3. Уроки «кельтського тигра». URL: <https://m.day.kyiv.ua/article/svitovi-dyskusiyi/uroky-keltskoho-tyhra>
4. Competitive Industrial Performance Index. URL: <https://stat.unido.org/data/table?dataset=cip>